

risona confilium tonitrua; cur ad inuidi concutiuntur clandestinam voculam; quæ vix claustra dentium rupit, & tundit pectus nostrum, nisi quia opinio in subsidium venit? Aut vera calumniator pandit, aut falsa contorquet: si vera, cur pudet audire, quod fecisse amauimus: si falsa, cur non delectat conscientia innocentia. Ille solum, qui mentitur, læditur, licet non putet: alter solum, qui putat.

Cap. 15.

Iniquius nostro insanimus iudicio, quam vercordia. Thrasyllus Exoneus, profectus in Pyraeum, naues in album referebat proprium, quæ subducebantur, suas æstimans: hac opinione, si quæ in portu salutæ venerant, immodica gestiebat lætitia. Mox restitutus menti nunquam cumulatius gaudium hausisse dicebat, quam cum vidisset naues non suas seruati. Nos, an sani, nescio; sed, si sani, insaniores sumus: tristitia nostra luimus alienum dumtaxat damnum; & nos integros, tutosque legemus. Aded ingeniosi maiorum inuentores nobis sumus, & periti fabri, & materia calamitatum. Quemadmodum nonnullis auditu, aut aspectu aliquo intactis stupent dentes, sic immunes trepidamus. Ipsa opinio pericula creat, aut est. Qui ex præaltis despiciunt speculis, deficiunt vitibus, vt collabantur nemine in præceps trudente, nisi cogitatione sua. Nos quoque ipsa opinione periclitamur: illa seuius faciat nos, quam damna. Quidam effusum humanum sanguinem spectantes, nimio misereferendi affectu coarctant animo; cum ipsi, qui vulnerati

nerati sunt, sui compotes maneant. Fuerunt, qui sine fletu secari membra tulerunt: alij, qui solum viderunt, nec cum spiritu. Fons itaque ægritudinum animi reperta parabile remedium faciet: nam & Medici actum de morbo putant, si causam norint. Correcta opinio soluit dolorem; innocens non admittit. Si potest deponi moror, poterit non suscipi. Valebit serena mens, quod turbata. Nonnunquam consternatione alio raptus animus, dum intercipit opinionis munia, euasit sensum acerbum. Qui Pompeij cædi adfuerit, sicis aspexere oculis, donec Tyrum appulsi ibi afflictati sunt, cum securi: interim metus hostilis classis, & sollicitudo fugæ intercluserat ad alia sensus. Dies quoque medetur dolori, cum docti experimento sumus, nullum tantum esse malum, vt suo ictu funditis gaudium quasset: minuitur enim sensus asper minori fide opinionis.

P Æ D E V S I S I.

Remedium opinionis est, cognosci.

Non leue aduersus hanc momentum putes, Cap. 16.
Cognosci: si tibi vbique renunties:

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Inuidus mordet, fama tacet, nummus deest, suppellex perit, filius obit, vota fugiunt, discrimina pendunt: Omnia ista si te afflictura conueniant,

fixo te siste pede, & puta: Non ista sunt, quæ me lacerant mala; sed opinio, qua iudico esse mala. Non potest ita esse. Non res; sed cogitationes meæ pessimæ de me merentur. Horreo paupertatem, quia horridam puto; & dum puto, horrorem mihi incutio: at læta Aglao fuit, felix Tello, affectata Diogeni, quæ sita Crateti, pertinax Demonaci, gloriosa Epaminonda, studiosa Horatio, iusta Aristidi, securâ cunctis. Conuiuiis succidor: Vnde percellor, nisi quod putem? Verbum fuit, non fulmen; vox, non saxum. Stabilius animus, quam corpus est: pudeat, stante corpore, ruere animum. Vnde penetrat vulnus? Illæso thorace cor sauciatur: ergo telum, non vicinum modò, sed domesticum est; non deforis, sed internè dirigitur; opinio propria percussit, non sermo alienus. Quid inde si taceam, nisi quod tacebit maledicus? Citius molestus ero illi silentio, quam defensus responsione. Quid inde mali, si patienter feram? Nec digitus, nec pilus deerit; in nullo artu dolor hærebit: ergo damnum solum opinionis est. Phantasia mea me pungit, non dens æmuli: si nolim ægrè ferre, sanus sum: adiuciam, vindicatus sum: taciturnitate mea sigillabo maledicum os: si vtrumque pandatur, turbo ingruit: vehementem ventum inter duas periculum fenestras non continebis, nisi claudas alteram: è neutra iam perflabit. Noluic respondere Dion, & saluus fuit: noluit concertare Cato, nec ignobilis fuit. Inæqualibus vir probus armis à maledicentibus prouocatur: non tenetur.

netur. Facillimum est pessimis male audire, & maledicere, vtriusque exercitio assuetis: at optimis maledicere, præter votum; male audire, præter morem; illud non volent, istud non solent: & voluntas, & exercitium abest.

Mortem formido? Non illa mala est; sed eius *Cap. 17.* opinio: si non pœtetur mala, tractabilis est: quæ miseris est optabilis, salutaris erit felicibus. Desinent illi mala pati, isti agere. Quid calumniosus? Malorum terminus bonus certè erit: aut nulla alia mala sunt, aut nullum malum est mors. Cur ægrè ferimus finire, quæ ægrè ferimus durare? Res in se non sunt implicatae, nostra sibi repugnat æstimatio. Quid? Mortem non metuo; sed modum: ne violenta sit. Certè qui nolens moritur, hic violenter moritur. Quid? Ne ignominiosa sit. At, nulla turpis mors honestè viuenti. Quid? Ne subita sit. Iam & morbus bonus videtur, cum optetur: nam, si malus sit ipse, & mors mala. Cur vtrumque volo, & altero non libenter fraudabor? Nulla morituro inopinata mors debet esse. Si omni hora expectetur, in quacumque non nimis citò veniet. Quid? Ne immatura sit. Omni mortali matura mors est, fortasse & fera: antè venire potuit. Vnam solum intempestiuam semper fateor, sed malorum: nam omnis opportuna bonis. Quod citò nauigauerim, non doleam: cur, quod naufragium breue sit? Nullam immaturam mortem dicat, qui potest semper mori. Subtilia ista, dices: an & vera? Egregium Epicteti monitum: Quemadmodum ad *m*

quaestiones & sophismata nos exercemus : ita quotidie contra phantasia[m] exerceri nos conuenit, ab illa proponuntur nobis quaestiones. Tamen tria tingendarum rerum pigmenta, opinionem, consuetudinem, affectum Pyrrho censuerunt, ebriosius primum est, & cui postrema seruiunt, cum quo miscentur.

Cap. 18.

Propterea opinionis onera praecipue allevianda sunt, & nullo melius, quam sui consideratione. Quemadmodum, qui incubone, & graui in somnio premuntur, angorem leuare interdum solent inter vana illa phantasiae pondera, commemoratione status sui: Somnium, inquit, istud est, non ita re contigit. Atque in se reflexa cogitatione, quod somnient, licet somniantes etiam, solatium aliquod anxietatis capiunt: ita, dum graue quid videmur pati, attento animo dicamus: Istud opinio est, non est malum; sed imaginatio mali. Sic elidentur tristitia nostrae inutilis, grauiissimi vigilantium incubones, &

portenta cordis saeuientis:

alioqui leuia & vana constringent nos, & expriment per ora languorem. Si vasculum casu conciditur, praeracundia mente concidimus; quid fragilius testa, aut vitro? Cur ob id fracto es animo? Quomodo non es consistentior luto, in quo omnia tela fortunae debent infringi? Quid frondes, minaris, irasceris? Cape Epicleti praecipuum: Memento ex his esse, quae ita sunt: memento testam ex his esse, quae franguntur. Minuta & leuissima sauciant opinione grauiter; praesertim

si

si ita suffumigetur flammis: at ratione sola luitur. In exemplum narrabo, quod accidit discretissimo Galeno, etiam animorum eximio Medico. Is comitem itineris Roma rediens habuit Gortynensem ciuem, pluribus quidem rebus non contemnendum, simplicem virum moribus, officiosum amicis, frugi secum, liberalem adsumptus; sed cuius omnes istas dotes corrumpebat praecipue phantasia furor. Cum iam essent Corinthi omnia, quae vir iste suppellectilia secum uehebat, una cum ipsis seruis nauis tradidit uehenda à Cenchrus Athenas usque: ipse mercede conducto vehiculo terrestre iter Megaris instituit. Cum iam Thriasium attingerent, seruos, quos habebat secum, rogauit de quadam suppellectili illis casu absuit. Quid responderent, immemores, ubi eam seruassent; inter plura non facile erat meminisse. Talem huius ignorantiae opinionem admisit ille, ut furor percitus, ubi nihil aliud habuit, quo adulescentulos caederet, gladium una cum ipsa vagina arreptum in caput binis ictibus mortalibus infligeret. Quid offendit illum? Serui? Minime: innocentes erant: fuerant & diligentes. Ergo opinio laesit: haec iniuriam illi fecit: serui officium praestiterant. Agnouit mox ipse: nam, ubi ad fluorem sanguinis è vulneribus aduertisset animum, Galeno, & sociis relicto, illico pedibus iter ingressus est, ne ipse praesente expirasset: minus censuit se dignum vita, qui minus in potestate sua fuerat, pro iracundiae ritu & errore expetiturae ab alio

poenas

pcnas à se prius exigentis. Sed, cum occurrisset focij, facti poenitens, Galenum manu arreptum Megara introduxit in domum quamdam: deinde lorum porrigens, cum se ipsi exuisset, iubet verberare pro iis, quæ furore nefario patrauerat: seruiliter corripit voluit, cum iuris sui non fuisset. Galenus in risum fluxit: ille ad genua vrgebat precatus, ne aliter faceret. Tanto maiori risu Medicus commouetur, quando illum diutius pertinacem ad sui supplicium videbat. Postquam satis diu certatum vtrique est, recepit se Galenus, facturum quod postulabat, illaturumque verbera, si ipse quoque valde exiguum quiddam, quod Galenus peteret, vicissim præstaret: admisit. Tum doctus Medicus etiam curandos animos, quos non verbera, sed sana verba sanant, rogauit hominem, vt sibi sermonem quemdam recententi accommodaret aures; hoc esse, quod postulabat. Paruit: mox prolixo Galenus & salutari sermone exposuit, non verberibus, sed ratione medicandum esse. Ille sibi prouidens adhortatione Medici nunquam salutarius, longè posthac se ipso melior effectus fuit, correctæ opinionis iniuria. Vnicum morum remedium, ratio est. Noui & ipse biduo abstinentem cibo omni, & luce feminam, solum tenebris & lacrymis incumbentem, ob interitum catuli: pari caligine corpus damnauit mens cæca: caruit ratione recta, efficaci opinionis pharmaco.

Cap. 19.

At, cui non suppetat rationis fides, sufficit opinionis

opinionis mala fides: meminere esse pessimum peruigilij insomnium. Malè audiebat Pyrrhoni opinio: nihil putabat malum, nisi quod putaret. Noluit putare, & ad constantia miraculum, aduersionem, sectionemque vicerum adhuc sine oris contractione tulit: adeò securum est, non putari mala, vt vel si fallamur, & sint mala, non erit malum. Quomodo, qui nihil malum putat, formidare potest? Certè si tristari poterit, non timere: maiorem portionem miseria saltem præcidit. Plus vexamur timoribus, quam malis. Solent quidam, ventris mancipia, ita auidè percipere ganeata cibaria, vt saluam suam simili sapore inficiant adhuc ieiuni. Pueri quandoque potionem hausturi amatam præsentunt acerbicatem, formidine humorem inquinante linguæ. Itaque non eibus, non potio mulcebat, non acerbabat; sed opinio. Iuuat existimationem malorum deponere: licet sint, minus tristabimur; nihilo ista fraude fraudabimur, nisi curis.

P Æ D E V S I S II.

Salutaris vsus opinionis, & intellectus.

Libet adicere vsum opinatiæ facultatis, *Cap. 20.* abusu suo iam refutato. Eadem & virus nostræ hilaritatis, eadem antidotum meroris potest fieri: nocet, sed valet mederi: ex ipso scorpio medicamentum sui morsus perimitur peritiam

in

in hoc est, non tantum innocuas res facere, sed feliciter peruertere, ut salutes faciamus. Eadem vis, si dirigitur, iuvat, si fleetur, nocet. Dormiturus equum non macerat impetus, sed erudit, & ipsum lasciuientis pulli indolem ad elegantiam instituit: ita rerum apprehensio, quamuis, cum fallax est, pestis gaudij sit, habet suos rectoris usus: ad animi pacem educati potest. Ex calumnia ista male apud Philephos audiuit opinio, suis inuentis miseriam nostrae conditionis augeri. At & ipsa clementia laetitiae, subsidia fortunae potest reparare. Bifariam rerum classes digestissimus: aliae mutabiles, quae nostro arbitrio non pareant: aliae immutabiles, & quae in manu nostra sint. Ad illas aequalibus suspendimus momentis animum, & sub neutro cohibuimus voluntatem impetu: siue odio, siue amore periclitatur; mutabilia sunt, & extra cordis ius; nec prehendere illas, nec ablegare satis possumus. Quare aut ereptis, quae in voto erant; aut adiunctis, quae in fastidio; angor indubitate venit. Deest, quod cupimus; adest, quod odimus. Haec sunt omnia elementa metroris. At, quia configere cum rebus nudis & aridis, ut sic dixerim, harum semper eximendo formidinem, illarum extinguendo cupidinem, possibile, sed difficile est; fauebit propicia aliqua opinio, quae commoda specie purpuret, aut cruentet illas, & propterea opus fuerit, pingat, vel ad metus, vel illecebras. Etenim dolorem siccum nuda frontis suae austeritate, & intento respectu, qua dolor est, & sauciat,

ciat, appetere agrum est: at, si ratio mitiget, & non ad vultum illius horridum dumtaxat respectet, sed circumspectat vindique, iam cicur, & tractabilis erit, si ratio dicet ista. Quid sensum committis? Excipe dolorem animo, nullum in hunc ius labor vindicat: nullus dolor maior patientia est: omnis minor est gloria: si breuis, virtus longaeua est: si longus, gloria aeterna est. Leuis est patientia volentis, & gloria patientis non leuis: utraque ferendus est, & exiguus dolor propter patientiam, & grauis propter gloriam. Quid, si instrumentum istud sit bonorum? Quid, si asylum sauioris fortunae? Quid, homo es, non Deus. Damnum doloris penset istud bonum, meminisse tui: gaudeas te nosse. Quid malum adhuc putas? A Deo nullum malum est. Deus voluit. Anne minoris est voluntas Dei, quam sensus tuus? Quid? Haecenus contumax persistis: Irascere, indulge affectui, funde bilem, si tollere dolorem potest: si proficis, impatiens esto. At, nullum extenuat impatientia malum, impinguat omne. Gemis: sed non frendeas. Fers agrè tantum dolorem: ergo velles minoreum. Sed necesse est, feras non agrè: quia, si nolis, magnum facis. Patientiam solum minor redditur. His, aut similibus mitescet opinio rei acerbae.

Itaque non licet calumniari imbecillitatem humanam, quod sua adaequare vota nequeat, neque pareant res cupidini: tantumdem enim arbitrio cadit: nequeunt percellere nos, nisi apprehendantur, & renuntiet imaginatio, aut pacificas,

aut

aut hostiles. Hoc de nostris est. Ita est propitiè nobiscum actum, quandoquidem sub nostra manu non veniant res, quòd earum facies veniat, qua vel terrent, vel pelliciant. Nihil nostrum in rebus est, nisi iudicium; & satis hoc est, non minus ac si ipsa: vt dimittere, aut admittere acerbis, vel suaves pro libidine sit. Equè compediolum est gaudij artificium, sub nostram recidit artem: vt libet informare res, licet. Non tutior esse inter scorprios, dipladas, sepedones, natrices, dryinos, viperas, si ad te accedere non possent, quàm si accedentes suam pestilentem morfu transmittere nequirent virus. Equè incolumis maneres, si tuo arbitrio fuisset motus venenantium, aut venenum: sine isto innocentia sunt. Quid refert extra ius nostrum res esse, si earum acies iuris nostri est? Opinione nostra, aut instruimus, aut spoliamus. Virus, aut salubritas, & sapor rerum iudicio nostro funditur. Arma iam concedimus, iam tollimus: ac exermem militem vel timidus non pauebit. Edentulus aper est innocens; mancus versus, ludicrus; cæcus basiliscus, sanus: in nullum est malum sine opinione nostra, quæ, vt scit mala deformare, nouit & bona comere. Hac parte iuandis sumus: huc illa flectenda est. Si istum teneamus sensum, admittere partim iam liceat duas Epicteti ansulas: vna alleuiat correptas res: altera grauat. Nequit fortunæ ingenium ita teres, aut bonum, aut malum architectari, quin opinio nostra nesciat offendere demissum aliquid, aut eminens: hinc læuigatum,

uigatum, inde exasperatum. Quod isto respectu umbra mali subnigrescit, illo radiat boni specie: si rectè contemplerur, frons pulchra patebit. Artificiosum quoddam genus picturatum pro respectibus figuras variat: si oblique obtuearis, arietem istinc videbis, aut asellum: si aliunde, leonem, aut bouem; si rectè, elegantem faciem. Non aliter colores mutant res: aut lurida dantur, aut festiua. Eadem contemplantur Heraclitus, quæ Democritus; sed è diuerso situ: illius excitatur fletus, huius cachinnos. Idem metallum neglexit Curius, dilexit Crassus. Sub binis omnia formis spectare licet, torua & eleganti.

Quin, ipsius formæ elegantiam turpi latere, *Cap. 22.*
& contemptibili potest videri specie, (vt istud quoque ad exemplum sit,) si ea intuearis parte, qua temporis soror est, qua animi extranea. Quid letaris re omnium fragillima? Ipso delicatior vitro forma est: istud line ictu non perit; illa sine vulnere cadit: non est opus, vt pereat, nisi quòd existat: durando interit; dum seuuatur, perditur: res omnium fugacissima: non est stabilior tempore, cum ipso fugit. Non est opus, quòd atterreat hostis; si conrines tempus, aude sistere speciem. Diffluit substantia nostra, accidens sine stabit: Vis scire, quid sit? Expecta, scies, quòd non sit. Quid amas, quod, vt vota tua feliciter cadant, perituum est? Amas formam, sed non odisti vitam: senio forma perit, ante senium morbo. Non est pretiosa species, nec valetudo, nisi cum animo specioso & vegeto. Sunt venena,

Quæ
quæ

quæ admittione alieni succi salutaria fiunt : nunquam periculosior mens ægra , quàm in corpore sano.

Cap. 23.

Ambigua itaque res sunt ad contemplationem nostram : sed ansula salutari comprehendere oportet. Visus est Androcidæ ineps miles, quod claudus descenderet in aciem, & propterea increpatus : alio tamen latere ille sumpsit, & suum tutatus est consilium , & ad gloriam torsit dictærium: Pugnare, inquit, non fugere, mihi propositum est. Theramenes, opinor, siue alius alius Lacedæmone animus, innocenti capulo prehensæ fatum; letus, ridensque damnationem mortis except; risumque torquenti maleuolo ad legum, Lycurgique contemptionem, Ego (respondit) gratiam habeo illi, qui ea me plectit multa, quæ sine mutuatione & versura potest solui. Scilicet, sana ista ansula leuis fuit: grauiissima leuib; animis mors, & mala malis. Lacones, siue trecenti, siue sexcenti fuissent, qui aliis ex omni Græcia effugientibus Xerxem relicti sunt, suam quoque satis honorare fugam possent. Non erat spes victoriæ, sed sepulchri: non tardè expectabatur vinci, sed obrui: satis gloriæ fuit, quod tardarent. Nimiùm fecerunt, quod dubitarint, nec pudor erat non sperare vincere, à quo rerum natura victa, maria, montes. Aliud est præliari; aliud desperare. Maxima potius ignominia, si illos primos Græcorum vinceret Barbarus sine teste virtutis; hostium dumtaxat arbitrio commissa fama: sed gloriosius altero

terò arripiebatur mors latere. Vnde tremor: Saxa committiones erant: angustæ Thermopylæ laxent animos: natus erat locus paucis: non numeretur Lacon, sed æstimetur. Sparta muros non habet, nunc habet: iuerunt, non fugerunt socij: superflui visi sunt: non reliquere Spartanos, sed elegerunt. Licet dicere: Hic meus est dies. Non iam defendatur Græcia, sed pudor. Aliis non fuisset dedecus fugere: Laconica infamia delibata est satis. Si victoria incerta est, gloria est certa: ad certam, victoriam Athenienses venissent. Lacones ad certam mortem stare solent. Quid? Fugerint socij? Nec sequendi sunt, nec reuocandi. Cur istud primum in Atheniensibus Spartæ probabunt? Aliud imitari licet, non fugam. Montes mutauit Xerxes: discat esse, quod vincere possit potius, quàm mutare. Offendat Barbarus aliquod difficile, ferire Laconem. Proh pudor! inter hostes fugere, inter fugientes tardare! Qui vicerunt stando Græcos, vincent vel cadendo barbaros. Paucis maior gloria vincere erit; minor iactura vinci; nullus pudor. Hisne factis præponderans opinio verget? Archius, Triarius, Portius, Cælius habuerunt, vbi se funderent.

At, si quocumque flectere opinionem licet in nature fauore, in virtutis experimento; cur non in fortunæ iracundia, & ea parte arripere, qua non vrit: Pauper sis: nò respices diuitias, vt in istumēta voluptatis; sed, vt tormēta virtutis, vt discrimina saltem. Euge, liberalior virtus est, quàm fortuna:

Q 2

na:

na: non dat repetitura; non negat necessaria. Solum non dat, quod datum nocebit, quod ademptum proderit: solum eripit, quod relictum laedit. Quid interest, exuat casus? consilium, & virtus induet. O inepte, remedium paupertatis praesentissimum habes, non desiderare. Tantumdem est, habere, & non cupere. Quid agere fers paupertatem? A te pete, quod deest: locupletissimus eris. Dabis tibi, quaecumque nolis. Ille dives solum est, qui a se mutuum accepit: iste solum nunquam eget. Victu splendido cares? Ne putes gustum, sed naturam: illi nihil, huic parum, satis est. Satur non eris: sed eris sanus fortasse, & bonus. Exiguo in victu exigua est voluptas, id est, malitia. Gaude necessitate virtutis: sponte non fecisti, quod debes: post istud quid melius, quam facere coacte? Si angustus non est cibus, laxa erit gula, capiet omnia vitia. Quid? Delicias quaeris? Ipse Epicurus in oleribus & abstinentia voluptates suas posuit. Repulsam pateris? Ne iacturam voti intuearis, sed periculi. Tuta mediocritas est. Nulla tibi iniuria, sed ambitioni tuae: huic ipse prior iniuriam facturus eras. Imitanda est ars naturae: ea parte adherere, qua convenit. Hoc astu amula inter se compagine pacificus constat orbis: ignis aërem ferè in dimidio sui aduersatur, aër aquam, aqua terram: sed eo cohaerent latere, quo amant. Ignis siccitate latatur, aër humiditate summa: aëne propterea hortent, & discedunt? Minime. Callent manus pacificas necere: aliunde

de quarunt se amplecti, & communi ligantur nexu, caliditate. Aqua quoque, & aër frigore & calore se hostiliter fugarent; amica tamen utrique humiditate se osculantur. Terra pariter contempta ariditate, in it cum humore federa, quæ frigescent: ita inter hostiles impetus amor est. Nos tamen pigro iudicio res arripimus: contraria ansaprehendimus, qua nos vrunt, qua aduersissimæ sunt.

Præcepta topica in usu opinionis.

LOCVS I.

Ex comparatione fortune.

A Tqui, ut possis te solerter fallere salutari *Cap. 25.*
opinionis usu, aliqua memoranda sunt præcepta. Primum sit comparatio fortune. Sapienter Barbarus sapiens ait: Non est malum, quod cum alio comparatum bonum est. Amisisti bona? cur propterea tristaris? Alij caruerunt: læti viuunt. Quin ipse nondum adeptus illa, nonisti, quid sit ridere. Renocatus es in statum capacem gaudij, expertus fuisti, risisti. Quid modò mœres? Habes minus, quam sperabas; sed non quam eges: quid mirum, maneat citra spem,

si supra spem ambis? Sperasti plus, quam debebas: iuste habes minus, quam sperabas. Fateor, amisisse aliqua: sed retines alia. Cur obliuisceris omnium? Scito mansisse plura. Non omnia perdidit fortuna, sed tu, cum non memineras. Puerorum more excandes, quibus cum vna nux eripitur, præ iracundia excutiantur à manu omnes; dum aliquid negatur, omnia nolunt. Inuidè tua respicis, cum inuisa cuncta habeas ob rem vnicam, quæ abest. Abstulit aliquid fortuna? ignoscere; quia plura dedit; & ipsum, quod abstulit, meruit à te alicuius rei patientiam. Fortasse, & postea emendauit hanc iniuriam, & antea redemit. Plus est, quo te delectes presentibus, quam ereptis. Pauca abstulit fors, pepercit pluribus; plus dimisit, quam rapuit. Diffunde mentem per restantia, ne putes infortunium, potuisse plus habere. Compensat gaudium possessorum, sensum amissorum. Ne respices ablata, sed relicta. Cur miserum te putas, qui si conferas te cum miseris, felix eris? Gratificare potius, quod habuisti plura, quod pauciora habere posses, quod adhuc habes: plura, scilicet, quam alij habent; imò quam opus habes, & quam habere es dignus. Aristippus opulentum prædium amisit, ànne propterea doluit? imò lætus solatus est dolentes. Amico, siue adulatori, qui ægrius tulerat, nisi finxisset, iacturam alienam, Nonne, dixit, tu prædolum vnum habes; mihi tres restant fundi? Cur non doleam potius tuam fortis? Sapienter duplici collatione pharmacum

cum temperauit fortunæ: respexit, quæ habuit ipse: quæ non habuit alter.

Quid? adhuc putas perdidisse multa? *Com. Cap. 26.* pensa lancem timoris: si multa amisisti, pauciora, & pro paucioribus metues. Cur te putas miserum, quod perdidisti, cum te beatum possis facere, si non desideres? Iniustus es, si ius suum repetendi mutuanti integrum non seruas, si non permittis suum arbitrium. Ne damni loco habeas restituisse, sed lucri accepisse. Memento diu habuisse, non diutius posse habere. In ista autem conferendæ fortunæ industria cauendum est, ne attollas oculos, ne sursum lumina iactes: per inferiores cliuos dimitte, & dilata obtutum. Nulla, quantumuis magna fortuna, se contenta est, si maiorem, aut æqualem videat. Nulla tam tenuis, quam non magnificet minor, quam non soletur tristior. Hoc interest inter ista corporis, & rudia bona temporis mancipia, atque inter bona animi & virtutis: in illis respiciendi sunt, qui minus habent; in his, qui plus. Cuius si desideres causam, ista est. Temporalia contemnenda sunt, æterna exoptanda: respectus enim minoris felicitatis solatur, & mitigat auidam cupidinem. Aspectus maioris virtutis prouocat & incendit animum, dispiciens inde, quantum tibi superfluat fortunæ, quantum desit virtutis. Iuuat præterea disparium comparatio, fortunæ, inquam, cum virtute: vt istius gloria leniat illius vulnus. Agidem tantoperè animauit contemplatio virtutis, & innocentæ bonum, vt vitò prouocaret

fortunam, imò fata: ipse licetorem plorantem, trepidum, anxiumque solatus est: erexit ad opus; quia suam fortunam cum virtute contulit. Sic, inquit, iniuste, & contra leges moriens, longè melior sum, quàm qui nuper morte damnarunt. Hac inquam, vltro exhibuit collum innectendam laqueo pro gloria suæ torque.

L O C V S II.

Ex contingetia.

Cap. 27.

Aliud corrigendæ opinionis pharmacum dabit contingetia, terùmque anceps casus Pretiosam supellectilem magni habuisti, aut vnicum vnionem, aliudve inuidiæ pignus, auaritiæ prædam? amisiisti? hac tecum ratione, ne dicam, solare, lætare: Perdidisti supellectilem: sed incolumis sum. Mea salute gaudeo. Multos perdidit auaritia, non dumtaxat propria, aliena etiam: vtriusque discrimen euasi. Multi à furibus occisi, à seruis interempti: culpa fuit, diuites fuisse: ablata illis vita, vt auferrentur nummi. Anne ipse priuilegium impetraui ab inuidia, ab auaritia, in inexorabilibus tyrannis? Quod alicui, omnibus contingens est: quod omnibus, mihi. Ergo, si ob ista fortunæ crepandia occidendus forem, libenter sic transigerem discrimen: perderem omnia, ne perirem. Dedere viatores crumenas latroni, nauigantes merces Oceano, vt se redimerent. Minus ipse dedi, & saluus sum.

Me,

Me, & mea amissurus, vt me seruatem, lætus concederem mea: gratularer mihi, gratiam aliis haberem. Quid mihi ad istam lætitiã nunc deest? Superest potius. Haurio istum spiritum: iacto hos artus: viuete me sentio: melior nunc mea conditio: cur tristiore faciam? Cum vita sum, & nulli gratias debeo: neminem rogavi; anceps non fui, non formidavi.

Honore publico depositus es, & procuratio-
ne exauctoratus: Neque istud graue putes. Anne,
si procederes, iurabis, nulla fore contrahenda
odia? nunquam ob iniustam functionem, aut in-
uidorum calumniam, eò venturum, ne cum mu-
nere opes, honorem, amicos, appendices fortuna-
e, vitamque poneres? Si præcibus quis huius
tuæ fortunæ scruitura, ne tanta calamitas te
obrueret, pecuniis & solitudine res soletet
prouidisset, vt honesto titulo deponeretur, quo
præoccupares infelicem sortem, gratis illi fuis-
ses, etiam sine munere tuo. Quid modò irasce-
ris? Habes, quod tunc optares, opes, honorem,
amicos, vitam; in super, quæ amico fido pro gra-
tia largiturus eras. Gaude potius. Infida fortuna
tibi fidelis fuit, & liberalis: gratis abstulit dam-
num: debebas aliquid soluere, vt auferret. Agrotas
dolor pungit: Anne & istud sine solatio? For-
tasse & cum læticia. Minus malum iam aliquid
bonum est. Nemo non gaudebit bono suo. For-
sitan dum langues, magnum aliquid facinus for-
tunæ eludes. Robore, valetudinèque si firmus
esses, interim aut iracundia tua, aut petulantia
aliena

Q 5

Cap. 28.

aliena in foro prouocatus offendisses illum, qui tuo iugulo repararet iniuriam suam. Nonne malles fuisse in lecto, quam in feretro? Quo pretio illum emeris languorem, redemptorem tuum? Nummos, an artus ipsos dares? Si opus fuisset, oculos: dexteram extenderes secundam. Non adæquantur membra vitæ.

Debilem facito manu,

Debilem pede, coxa:

Tuber adstrue gibberum,

Lubricos quate demes:

Vita dum superes, bene est.

Hanc mihi, vel acuta

Si sedeam cruce, suscipe.

Quid mæres? Vitam modò habes, mox valetudinem, in super fanam dexteram. Numera artus tuos, nullus abest.

LOCVS III.

Ex respectu finis.

Cap. 29.

SIt etiam caput dirigendæ opinionis, rerum scapita, vulsûsque respicere: fines suos dico. Vix vnquam ita se pandunt res, quam in exitu. Visa est Moyfi virga manui suæ socialis, qua se iuuabat, horridus serpens: atterritus illum, fugauit, donec cauda extrema apprehensa, reddita statim est, quod fuerat, virga, inquam. Plura, quæ ad subsidium nostrum sunt, timemus, fugimûsque alienis formis terribilia, & virulenta visa:

alia

alia salubria apparent, quæ venenata. Ne istam priorem obtueamur faciem; sed finibusprehendamus suis: tunc quod sunt, videbuntur. Finis rerum, caput est. Vtique: nam notificat. Capite, & ore quemque dignoscimus, non tergere, non occipite. Audimus sæpè, omnia ista bona temporo cedentia, diuitias, voluptates, honores, nihil esse. Vnde ista notitia? Ab exitu, in nihilum facessunt: inde nihil esse dicimus, & discimus: nihil, inquam, boni & necessarij: nam sæpè aliquid, aut plurimum mali sunt. Scorpionum venenantem non timebimus ex adulanti ore; sed à præpostero morfu. Qui virus voluptatis velit noscere, extrema respicit: initio palpat; exitus, exitium est: sine suo pungit scorpione perfidior. Prudenter itaque Phalaris scribit: Sapientis viri officium est, ante verba, rem ipsam; ante rem, diligentius quoque exitum considerare. Exitum voluptatum considera, penitentiam, aut præcipitium. Quid: Exitum considera omnium, secundam mundi ianuam, mortem. Audi, & hauri Samium monitum:

Μὴ δ' ἀλογίσας αὐτῶν ἔχειν οὐκ ἐπιδὲν
ἐδίκε'. Ne imprudens
seipsum
habere circa

Κίλα γὰρ οὐδὲ μὴ, ὡς δαίμον ἄπορταί ἀπασί. aliquid as-
suscas: sed
Iam ex ista rerum clausula panditur veritas. mor, fato
constitutum
est omnibus.
Omnia nihil putabis; etsi æterna forent, præter tere vno perituro, omnia tecum tibi peribunt, etiam non pereuntia, nec peritura. Iuuat ultra fines rerum, etiam reliquias suas, & veluti cineres prospicere. Quid post diariam voluptatem restat?

reſtat Longa pœnitudo. Quid poſt laborem honeſtatis? Lætitia æterna, gratulatio, laus: iſta ſunt reliquæ virtutis. Anne ſanæ mentis erit, commutare longam, vitalemque voluptatem virtutis pro breui cupiditatis, & dolore æternos?

L O C V S I V.

Ex comparatione temporum.

Cap. 30.

Iuvat, vt tranſiſas damna rerum, quod ipſas Iudicio tranſcendas. Quid erit, poſtquam fuerint? Trans voluptatem te iace, & ſaltu ſupera. Qui cenofum rium offendit, ſi tranſiliat, non ſe inquinabit. Cogita frigida iſta delectamenta præterita, quid tunc erit? Non optabis futura, contemnes præſentia. Quid tranſacta voluptate retinebis? Nihil. Mentior: imò multum; ſed pœnitudinis, ſed ſaſtidij, certè ſi non ipſius voluptatis, tui ipſius. Quantum ad oblectamentum, cum vltra ſumus, omnes æquales erimus, & qui frui, & qui priuati voluptate: quantum ad peſſimas, quas habet, reliquias, deterior cõditio affligit gauiſos. Age, nolis: ſed acceptam habeas iucunditatem ſelleo ſubſidentem ſitu. *Æſtima* te iam frutum. Idem habebis fruturus, atque cariturus: niſi quòd id minus, ſi careas, morſum cordis, pœnitentiã; ſi fruaris, ſecuritatem, virtutem. Compensã gultum illum peregrinantem pro conſtantia vitæ huius, pro æternitate future, pro gultu conſcientiæ manſuro.

In

Cap. 31.

In his quoque, quæ cortice exaſperata ſunt trifti, lugubrique, quotquot ſiniſtra manu fors gubernat, transfer te poſt menſem, aut annum: cogita iam te oblitum tui vulneris, & reconciliatum fortunæ; perinde iam lætaturum, ac ſi nihil accidiffet aduicti. Præripe modò, quod poſtea habiturus es. Tempus medetur dolori. Nonne iſtud opinionis argumentum eſt, illa potiùs, quam dolore dolere? Quod poteſt labilis dies, poterit ſtabilis mens, corrigere opinionem, extingueret ſenſum. Puluillus perinde contempſit recens nuntium deſuncti filij, ac ſi iam multos annos reſciſſet, ſine gemitu non interrumpente præcationem. Solemnia pontificalis carminis verba concepit, diſſimulans audire, quaſi iam ſciſſet; aut ſapillimè, & cum ſaſtidio audiſſet. Solùm id, quod ad præſentem curam videbatur ſpectare, neglectum & perfunctoriè prouidiſſet. Hoc tantum dixit: Cadauer igitur, quòd vultis, proiicite. *Æſtima*uit filium non immortalẽ; nec conſiſtentius quid, quam teſtam, qua conſciſſa, fragmenta nihil curantur; eruto nucleo, putamina proiiciuntur. Ita ſine nucleo, hominis mente, corticem cadaveris neglexit.

L O C V S V.

Ab exemplo.

NEc leuè adminiculum præſtabit commotatio exemplorum. Non ad ineptum peſſimo

Cap. 32.

peffimorum folatium, qui focietate condolentium recreantur; & dum plures miferos vident, beatiores fibi crudeliffimè videntur: fed, vt pudeat agrè ferre, quod multi moderatè & tranquille; nonnulli lætè tulerunt; alij cupidè, & cum diligentia fuprà patientiam. Compofuit Python Rheginus mortem cum gloria virtutis, & animosè prouocauit conciuēs, ne, vt parcerent fibi, parcerent hofti. Alligatus à Dionyfio machinæ, quam pro expugnando Rhegio paraue- rat, murifque admotus, vt machinæ, in qua ciuis de patria benemeritus erat, parceretur, exclamat Python, vt tela illuc contorquerent: fe enim fignum libertatis effe. Vnus fuit, cui datna pre- caria fuerunt; qui periculum flagitauit. Moneamur præterea conditionem noftram. Cogitatio humanitatis onera fua magnoperè leuat. Non Dij fumus; fed mortales. Quæque dolemus, appendices mortalitatis funt.

L O C V S V I.

Ex prouidentia ratione.

Cap. 33.

CÆterum in plurimis, fatorum confideratio Demetrium impulit, pluresque antiquorum ad malorum opinionem ponendam, aut portandam; fcilicet, neceffitatis lex coëgit ad patientiam. Nobis validius adiumentum est opinionis leniendæ, non neceffitas, fed voluntas; diuina, inquam. Quid acidum putare poffumus, quod

quod illa propinat? quid malum, quod illa con- fecrat? Non trahimur fati, ducit nos Deus. Quid? Ad fe. Quà? Ne iftud roges: nam nec aurigam ad vnam virgemus orbitam; nec nauclerum ad vnam periodum. Qualibet vehant, dum, quòd volumus, veniamus. Ipforum munus effe nolfe itinera. Cur Deo præcibimus leges viæ, quas auriga non paritur? Quid quereris? Salebrofa ducit femita? Compendiofa effe, securaque imò iam salebris carebit; fi putes vectorem Deum, fi tutum iter. Cum Deo pugnare vis, fi refiftis. Iftud prouidentia folatium, magnorum animo- tum effe, & maiori otio difertandum.

P Æ D E V S I S I I I.

Distraçtio ipsius opinionis.

HIs opinionis falutaris induftriis obmu- Cap. 34.
tescet voluntas noftra, quantumuis pro-
cax fuerit: etenim placabilis indolis effe; ignania
folùm difciplina ferocit. Iam non vociferabitur
vel fpecie boni, quamlibet ratio obiciat, aut
p fubftituat. Puerili itaque modo fallenda effe.
Cum puer mixta fingultibus balbutie cultel-
lum pofcit, mater negat, & femouet, ne fe vul-
neret filius: augentique puero fletus, fubftituit
pomum, aut nuces, quibus ille iam conticet læ-
tus. Ita cupiditati noftræ aciem fortunæ poftu-
lant, aliam boni innocentiorem faciem fuffice-
re

re oportet, qua quiescet. Quia tamen non porrigitur per superficiem hic vultus; nam profunda res est veritas, (nec enim omnino fallus est Democritus) fodiat aeni, donec luceat sum aurum. Effodiunt avari thesauros, donec aliquid reperiant: in isto laboremus, donec nihil. Dittusimus animus est, qui hoc inuenit; omnia, quæ vulgus quærit, exaggerat, nihil esse. Sciamus vti libertate nostra: sciamus gubernare intellectum, pretiosissimum tranquillitatis organum: hinc inde congeramus rationes, donec pessimam commutemus opinionem; sin minus ponamus, & distrahamus; nec, quæ cogitamus mala, cogitemus. Memoria rei grauis etiam grauis est. Nocentiores regulo sunt res, & inhumaniores, quæ non suo, sed nostro nos sæpè perdunt respectu: nec corpus istud futile sauciant; sed mentem. Pessimè de nobis meremur, cum iis, quæ nos tristant, hæremus; nec audemus transferre ad alia mentem: & si fortè aliquando rapta aliò fuit, nostris malis statim restituimus; non aliter atque infantes, qui cupientes tractare ignem, licet doleant, rursus tangunt. Igitur ad aduersas res, cum præsentibus sunt, non aduertimus; cum præteritis, non recordemur; cum futuræ, solum prouideamus, non formidemus. Ulcera, quò plus tractantur, ipsa nostra manus magis corrumpit. Ignorantia infortunij obstat mærori: eadem vis inerat obliuioni, inerat incogitantia: ideoque dolores sopit dies. Quid dolemus calamitates istas futiles, quæ solum igno-
ratione

ratione sarcirentur? O fallacia bona, quorum gaudium, aut dolorem, fallit ignorantia, aut obliuio! O mendacia bona, quorum sensum ipsa nostra deceptio decipit! Quid affligimur ob vacua ista fortunæ munuscula, quæ perinde est habere, atque carere vt oculo panis verus, & pictus stomachus solum sentiet damnum. Non quod habemus, gaudemus; non quod amissimus, dolemus: possumus ob illa gaudere etiam carentes; possumus mæteri etiam possidentes. Si dimidium thesauri fur abstulisset auaro, dum nescisset, lætaretur, sicca securitate, suis funestis nummis, perinde ac si possideret: cum nihil auferatur, sed renuntietur vel vnus ablati aureus, dolebit: namque opinio nostra solum nos verberat. Infortunium ignoratum non lædit fortunam: ita & non cogitatum parum offendet.

P Æ D E V S I S I V.

Veritatis obseruantia.

Hæc dixerim pro his, qui tundere ipsam frontem malorum non audent, vt saltem foribus se clausi turentur. Omni medendum modo est dolori: alioqui strenuum, & neruosum animum opto, validum veritatis alumnus, ipsius firmamento stabilitum, quam vbique gaudeat respicere, gaudeat sequi. Nemo constans, nisi veritatis asclela. Nullus stat animus, nisi
R quæm

quem impellit ratio. Bellè itaque Diogenes, fortunæ dixit apponendam fore animi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem. Quid enim fortunæ procellas patat, nisi impavidus animus? Quid ita ius dicit, & colit, nisi natura? Quid ita sistit, congelatque cupiditates fluctuantes, nisi ratio? Veritatis natalitia sunt è ratione, celo, Deo, qui prima eius stirps est. Opinionis verò, quæ sumia quædam est veritatis, & vacuum vultus, è sensu & face ista rerum origo ducitur: ideò illa honorabilis, & patriam suam sapiens, æterna, constans, constantes suos sequaces reddidit, ista vilis, leuans, mutabilis, suos quoque clientes versat simili infirmitate: illa animi Consul, ista pessimus corporis Tribunus: illa solum pro anima pugnat, ista pro corpore repugnat, magna stipata caterua, & discordi tumultu. Vna est veritas, & eadem, & ad omnia accommoda. Verè à diuinis Augustino, & Prospero, dicitur lex omnium artium, & ars omnipotentis Artificis. Vna veritas lex erit omnium virtutum, norma omnium morum, vnum semper sentiens, idem iudicans. Vna est ratio sui similis semper: opinio multiplex, & sui diuersa, contraria probans, falsa laudans. Quare, qui constantiam, basim felicitatis querit, vna ratione fundari oportet. Vnus erit, qui sequitur illam; varius, qui opinionem. Iannam simplicem veritatis habemus, mentem; multas opinionis valuas, omnes sensus, phantasmam, cupiditates, passiones. Egregiè adiecit Stoicis Proclus, non solum ex opinionibus pas-

siones

siones moueri; sed etiam propter passiones & impetus permutari opiniones; quandoque ex optimis pessimas sæpe reportari: ita per diuersa improbi & ignorantes appetiti, & sibi, & aliis repugnant; multiformes, & discordes secum: non mirum, quòd ab aliis dissideant. At, qui ratione sunt præditi, ab eodem superiore canali lucis vniuersam hauriunt cognitionem. Itaque eleganter ait ille: Omnes sententia veræ, sunt filia intellectus: sorores sunt, concordant omnes. Propterea, qui probus est, sibi & aliis probis consentit; vnus semper secum, & inter plurimos idem. Occursus præterea rationis, & perturbatæ imaginationis distrahit à se improbum. Habet, vnde videat verum; habet, vnde ignoret: secum ideò dissidet: cuius discordiæ argumentum est poenitentia, mitigatis passionibus sequuntæ. Præualeat plerumque ignorantia, languentè obruens igniculum mentis, omni modo mortalium vitam tenebris corrumpens, & in vniuersam & priuatas actiones, nec aliter ac cæcos huc & illuc facit impingere.

Ergo, qui pacis gaudia, qui tranquillitatem *Cap. 36.* amat, qui constantiam, qui felicitatem, cuius eximia dos immutabilitas est, & æternitas, veritatem amet, qua æternabit virtus, stabit pax, manebit lætitia; in solido sunt. Recta ratio, omni expiata opinionis face, focus iustitiæ est, lar virtutis. Sacra res, mens est: igniculum sacrum in conscientia perpetuò euigilantem seruat; pignus, scilicet, felicitatis securus quàm pruna Vestæ;

R 2

imperij

Curam habere antiquissimam inuestiganda veritatis.

imperij archabo, & custos. Inquirenda igitur semper est veritas, & acri iudicio vindicanda, & velut extorquenda e rebus, extorta amplectenda, semper amanda, & vt Philo eleganter ait, oportet *τριβητων ηγιστην ἀληθειαν ἱχνηλατῆσαι*: vt, quidquid dixerimus, pro iurato sit; quidquid cogitauerimus, pro inspirato. Sermonem, vt Sacramentum vereamur; iudicium, vt oraculum; & bonam voluntatem, vt præceptum diuinum. Magno alioqui luemus negligentiam, aut si non queramus, aut non lucremur. Plus quàm ignorantia nocet scientia inefficax. Prius illos sapientes, ob vnus veritatis orium, diuinus Apostolus traditos ait in passiones ignorantie, in reprobam sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, indignitate, susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obediens, insipientes, incompósitos, sine affectione, absque fredere, sine misericordia. Ad eò in tot mala, & ignorantias ducta est vnus rei scientia contempta: scilicet, tantæ ignorantis rea fuit notitia ignorantie similis: meruit fieri, quod est visa; scilicet, meruit esse, cuius tantumdem fuit.

Cap. 37.

Quid est, quodd nihil ægrius feramus, quàm mendaces dici; nihil libentius, quàm esse? Pudet audire, quodd decipiamus; placet decipere; &, quod miraberis, placet decipi. In neminem maiori

maiori surgimus stomacho, quàm in seductorem nostrum: sed seduci, molliter, imò beatè fetimus, atque, ad incrementum iniuriæ, non ab alio, sed a nobis. Sæpe manum obtendimus veritati fulgurenti: tenebris gaudemus, vt vlulæ, & noctuæ; nisi quodd nos sine venia, sponte sequimur, illa natura impelluntur. Ignominiosum, & pusilli animi est, tacere veritatem ob mortis minas: anæ & propter morem, aut vacui honoris expectationem, velle decipi, & sibi imponere honorificum erit? Ægyptij rationem vitæ quotannis exigentes ab exteris, damabant morte mentitos; rati indignos vita, qui de vita sua falsum dicerent. Nōsne innocentes erimus, qui vitam ipsam mentimur, &, ne benè viuamus, decipimur? Diligenda veritas est, cui debemus viuere, & esse: omnia ei debent, quodd sunt; capient ab ipsa, vt benè sint. Sublimiter Zorobabel ait: *Πᾶσα ἢ γῆ τίω ἀλήθειαν καλῶν, ἢ ὁ ἕσπερος ἀντιπῶς ἐυλογεῖ, ἢ τὰ πάντα τὰ ἔργα σείεται, ἢ τρέμει*. Addit Athanasius: *Πᾶσα ἢ γῆ πῶν δημιουργῶν, ἢ τίω ἀλήθειαν ὁμνεῖ, ἢ ἐυλογεῖ, ἢ τρέμει*. Grati veritatis sumus. Si non amamus, ne oderimus:

si oderimus, tremamus:
non sumus securiores
celo.

* *

R 3

PADEV

Omnis terra
veritatis cla-
mas, & cæli
si benedicunt,
& omnia
opera quæ
sunt, &
tremunt.
Omnis terra
opificem, &
veritatis de-
predicat, &
benedicunt, &
tremunt.

P Æ D E V S I S V.

Sensus veritatis attingendus est.

Cap. 38.

AD alterum iam mentis peccatum opem laturi veniamus: peccat enim, aut iudiciis falsis, aut languidis, tamotsi veris; sed adeo hebetibus, & squalentibus, vt cum fortissima, lucidissimaque rerum sit veritas, non dimicet, nec micet. Diximus iam de perfida impositione iudicij falsi; nunc de languore, & segnitie veri reliquum est disserere. Itaque remissus iste torpor, si non nocentior, non vtilior erit. Brachium exangue & mortuum, hærens vegeto humero, licet non doleat, non iuuat: ita sunt quædam iudicia vera; adeo tamen friuola, vt cor nequaquam foueant; adeo lassâ & flaccida, vt illud non concuriant. Istæ sunt cogitationes, quas egregie Alchuius paralyticas dixit; sine motu sunt; nequeunt porrigere voluntati manum; nequeunt gubernare lacertum. Eadem sententia à duobus æquè audita, æquè probata, vnus fodicat & mordet cor; alterius nec lambit. Quin in te ipso eadem nunc veritas mordet, mox nec adlætrat: quia cum languore, & incommodo gressu, aut minimè opportuno subit mentem. Pondus illius plerumque est, quo pacto cadat, vt quadret: nam aliquibus non insidet, nec ipso sentitur assensu. Eleganter dictum est, hos audiendo non audire. Sæpè contingit, audire hominem loquen-

loquentem; & non audies, quid loquatur: si à longè vocem mittat, aut summissam, audies clamorem, audies susurrum; non audies sermonem. Perinde est audire, ac non audire. Ita est. Sunt quidam assensus mentis efficaces, clari, penetrantes coralijs summissi, quos articulatio veritatis non ferit, nec penetrat suus aculeus. Audiunt veritatem, non quid loquatur veritas. Quot sunt, qui verissimum habuerunt, qui sapius audierunt, quod magnus Antonius, quod Simeon Stylita, quod Franciscus, subita sapientia: sed retinuerunt suas opes, & quod peius est, opera, vitia? Eadem fuerunt verba, & ab eodem Authore: alios tamen subeunt, vt integra; alijs excipiuntur ignauiter. Quoties fortunæ cum instrumento suo respectus, & memoria ceruicem Sesostris surrectam non flexit? Curru ferebatur a teo, pellucetibus lapillis, & pretiosis caelato vnionibus: quadrigam fecerat ex Regibus deuictis, quos iugo imposito subiunxit trahendo carpento: adeo bruta superbia est, vt bruta putet homines. Anne nunquam labentis sortis exemplum ille vidit? Nunquamne rotantis felicitatis nomen eius excepit auris? Sæpè, credo. Anne falsum putauit? Non opinor repugnasse. Cur non motus, donec vnum è iugalibus Regibus aduertit, qui in curru rotam frequentem iactabat aciem, curiosè retrospicens volubilitates eius; & rogatus à Sesoistre causam assidui respectus, admirari dixit rotam instabili latam modo; aliàs aliter volutam, nunc sublimia de-

R 4 mitter

mittentem, nunc demissa sublimantem. Intimè tunc veritas hæsit: instabilitatem fortis, quam Barbarus sapius audiuit, tunc timuit; atque suæ conditionis, perfidæque felicitatis fidem capiens, dissoluit deinceps maiestatem superbam soluta è ingo maiestate captiua. Quid est, quod omnes calumnientur fortunam; omnes rerum humanarum splendorem dicant inanem vmbra, omnia vana, omnia nihil esse; & hoc ipsum, quod affirmant, non teneant, nec in viscere suo inspiciant veritatem? Non intelligunt, quid sit, nihil res esse: magni enim eas faciunt, & sui sensus contradictione pro illis excruciantur. Si tenerent, quod dicunt, nec gressum ob illas impenderent. Illud, quod nihil est, nequit arreptum ad se trahere cor. Summæ essentia, & eius, qui omnia est, robur est istud. Fatentur nihil virtuti præferendum: non ita putant nihil minoris re ipsa habent. Idèd plerique pulcherrimis mentem exornati sensis, egregiis veritatibus, turpi languore sidunt inertes, ignaui; vt cum alios impellant ad honesta, ipsi legnes consistant, & hoc ipso recedant, indocti eorum, quæ docent. Per somnia loquentem alij potius intelligunt, quam ipse. Cithara sonat alijs, mulcètque, ipsa nec audit, nec gaudet. In cornice duntaxat suo tractant veritatem; credunt ibi esse: sed suo non taxant pretio, nec dignam opere censent. Qui thecam, qua asseruati gemmæ solent, conspiceret exterius, gemmas crederet ibi latere; pretio tamen iusto non posset æstimare: ita quibusdam

busdam placitis exterior veritatis vultus tenidet; non tamen fatis æltimatur, non perspicitur medulla sua.

Bifariam itaque, attentione, scilicet, & fide, *Cap. 39. 77*
fouendi sunt hi languidi, & velut mullitantes sensus, ne tantum dicantur, sed audiantur; nec tantum audiantur, sed intelligantur; intellectu-
que committat manui, & iuuenus gratiam, cuius necessitatem commendabo semper: at, licet nihil sine illa possimus, iuuanda est, quamuis & hoc subsidium etiam sit ab illa, & post illam. Igitur, quemadmodum vt percipias, aut procul, aut tacite loquentem, attentionem auges: sic, vt has ipsas veritates, quas tibi loqueris, teneas; attende voci, & sensu tuo. Dicis, compendium cupiditatum esse laxamentum cordis, spatium felicitatis: sed ad istam vocem non aduertis animum, non attendis, quid dixeris. Cur quaesiturus fortunam, vota auges, opes cupis, honores ambis: O inepte, his ipsis, quibus quaeris felicitatem, perdis. Te non tenuisti. Istudne non est cupere, querere diuitias, vigilare vulgo, & fama? Attende, istæ cupiditates sunt, quas compescendas dicis. Collige te in te: dispice, quod cupiditates dixisti, & quid sit cupiditas.

Cæterum, & aliorum interpretationi stato, *Cap. 40.*
si obtutu in præcordia veri non subeunti parum cernis vim omnem veritatis: crede: si dem operta sequantur. Quemadmodum multa facimus alieno ducti testimonio: ita quædam sensa veræmur ob alienam fidem & exemplum. Fundum

illum veri, quem non perspicimus, suspiciamus, & bona fide bonorum operemur. Ita Philosophi, ita Sancti fecerunt: ego vel iniustus sequar, etiam gemens imitabor. Hæc, inquam, veritas adegit ad magna, compulit ad ardua, ad honesta. Anne frustra? Minimè. Igitur, si me non virget, exemplum ipsorum me virgebit. Credam, si non meis dictis, alienis factis. Sequar. Exemplum alienum sit pro sententia propria. Surdum manu, & scripto alloquimur. Si rationem meam non satis audio, respiciam aliena facta. Credam non leuem, quæ non leues concussit viros. Istudne verissimum? Diuitiæ, & omnia bona tempore famulanti nocent amanti: nec ipsis satis pensatur boni sui contemptus. Non te cædit ista veritas? Crede: fortior es, quàm putes: fac, quod vides facere videntes illam: aut, si non imiteris, æmulare. Ecce Cratetem impulit ad rerum suarum naufragium: dein corolla redimitus acclamauit libertatem sui animi, cum iam se negaret mancipium auri, mali sanè heri, ieterici & pallentis. En Serapionem nudauit. En Filius Dei non habuit, ubi caput reclinaret. Quid fidem meretur, nisi ista probata sententia? Superfluunt probationi testes: dedi tres; darem tercentos. Non tantum exempla æmulationi, erigendisque animis feruiunt: imagine enim virtutis irritamur; & quadam tacita superbia, & fortasse, si aliqua est, salutari, virtutem, quam videmus, aut inuidemus, aut præsumimus. Sed rationi Philosophiæ opem ferunt. Credimus, nõ sine magna ratione, magna

&

& ardua ccepta & victa. Fidem quoque tuam sequere in his, quæ aliquando fecisti rationis feruore: postea, cum languet apprehensio, memento præteriti impetus, qui te vicit: nunc conatu voluntatis compensa lentorem iudicij. Dicis: Istud aliquando feci, aliquando sensi. Ita est. Cur non modò faciam idem? In fide antiqui decreti operabor, vt bonus sim, nec rationem expectabo.

Alia præcepta contra opinionem.

PRÆCEPTVM I.

Premeditari mala.

AD cognitionis quoque spectat vsum aliud *Cap. 41.* malorum pharmacum in ipsa valetudine sumendum. Gratiore sunt medicamenta, quæ præuertunt morbum, quàm quæ leniunt. Nemo in conflictu ipso expectat armari: veniat iam miles in aciem cum lorica. Ante ictus fortunæ præmuniendi sumus. Nec inducias otio Dux corrumpit: ita fortunæ induciis aduersus ipsam vtamur. In ipsa securitate periclitemur, quantum in pericula possimus.

Quamobrem omnes, cum secunda res sunt maxime,

Meditari

*Meditari secum oportet, quo pacto aduersam
arumnam ferant,*

*Pericla, damna, exilia: peregrè rediens semper
cogitet,*

*Aut filij peccatum, aut uxoris mortem, aut mor-
bum filia:*

*Communia esse hæc: fieri posse: ut ne quid animo
sua nouum:*

*Quidquid præter spem eueniat, omne id depu-
re esse in lucro.*

Prudentia nos aduersus fortunam præstruit. Ægrè, dum percellit, sapimus. Quod prius fugit subitam fortunam, consilium est. Turbat repentinum vulnus; occupat improuisus dolor; resistit sensus non prius mollitus præuisione. Itaque ad utramque fortunæ manum adornemur, & cuique operi præmittamus exploratores cogitatus, quales exitus eueniant; quales euentus obueniant; quales interueniant casus. Eisdem tibi potius expecta, quam timeas. Regularis est fortunæ instabilitas: neminem excipit ingenio suo. Si inquieta omnia, labantia, molestæque uide- ris; compendio penitentia ne ordiaris, nisi necessarium opus sit: inæqualis pactio erit certi angoris, ancipitis exitus. Fatuum est, confidentia perfidæ fortunæ numerata molestia emere spem: vicinum huic puta, cum periculum est certius exitu. Amentis est, sine causa, sponte, aut gratis periclitari. Hoc erat, ex his, quorum Caro dicebat penituisse, si iter, quod pedibus posset, mari confecisset. Secura uia vadendum est,

est, & secura inuadenda. Nec inutile discrimen fortuita alicuius sospitate expiatur. Quod, si opus necessarium sit; & fatis ad hoc, si honestum, nulla enim maior magnæ indolis necessitas, quam virtutis; tunc non est despondendus animus, alacriter inuadendum est; neque cæco impetu. Nisi, ἢ παρρησία. Istud Biantis & cogitan- dum, & faciendum est. Læna fertur, cum catulos defendit, oculorum aciem defigere, ne expauescat venabula. Generosior est virtutis mos: erigit, tergitque frontem, & patientia discrimina sereno, securoque intuitu lustrat, occurrit. Extra ius fortunæ est: nihil fortuitum uidet: omnia expectat. Hæc sapientis tessera, præmeditari cuncta. Nihil, iuxta Antisthenem, nouum, aut subitum putat: iuxta Democritum, nullum euentum miratur.

Duo sunt præuisi laboris commoda; prouidentia, vnum; tolerantia, alterum: deuitantur plures, placantur cæteri. Thaletem præuisio ditauit ueritatis. Non minus quæstiuosa præuisio sterilitatis fortunæ, præmeditatione malorum fortunat sapientem. Neque minus est ad ostentationem Philosophiæ, quam Milesij prouidentia. Iaculis perspectis corpus furamur: subducit præuisio animum malis: scit illudere, dum eludit. Quid? Fugare labores. aut fugere non possumus? Cognitione illos mitigat. Quid est, quod senio pereant? quod antiqua mala mansueant, tollantur ueritate, medicante tempore? Anne vis est in die: Est in cogitatione, & diuturna familia

miliaritate. Quemadmodum nimia conuersatio minuit reuerentiam: ita malorum familiaritas eorumdem timores extenuat. Vfus pro ratione est. Dies medetur malis; ita & meditatio: atque vitæque callus obducitur mortori. Quædam enim consuetudo laborum, cogitatio est: iam tractantur, dum putantur. Dolorem, quem alij diu sustinendo; sapiens diu meditando lenit: alienorum malorum experientiam habet. Quidquid factum est, non solum ait, Sciebam: sed, Tuli:

Non vlla laborum,

O virgo, noua mi facies, inopinãve surgit.

Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi. Maiora videntur subita: negant enim spatium considerandi, quantula sint. Indulget dolori pœnitentia inertia; quasi præcaueri potuissent, si præuisa forent: auget enim ægritudinem culpa. Subitæ mutationes lædunt nostra corpora: ita animos fauciant. Vicissitudines anni subeunt paulatim: non saltu ab hyeme in æstatem itur; intercedit ver; ne repentinus ardor quasset valetudinem. Meditatio præparat mentes ad malorum æstus; quemadmodum vernus tepor artus. Quin is, qui omnia humana prouidit, non putat iniuriam propriam, conditionem communem: tolerabilia credit, quæ videt multos ferre, omnes posse.

Cap. 43.

Nunc leue erit, quæstiunculam Simplicij soluere, cur præuidenda sint mala. Hoc potius videtur, ad longævitatē doloris, vitam producere

re

re ægritudinis: diutius dolebimus, quam opus sit scilicet, antequam dolenda sint, & cum sunt. Quod necessarium est pati, non est patiendum, nisi quamdiu necesse sit; nempe, minus quod possimus, ne prouidentia nostrâ miseri fiamus. Adice & Epicurum reuocantem mentem à malis: putabat futuros omnes in ægritudine, qui se putent in malis, siue sint expectata, siue inueterata; inutilēque meditationem futuri mali, forsitan non futuri. Si futurum, odiosum satis suo tempore esse; nec opus est sempiternum fieri cogitatione nostra: si non futurum, frustra sponte dolor suscipitur. Cur sine induciis angendum, nunc mala tolerando, nunc cogitando? Verum, aliud, opinor, est, cogitare mala; aliud, præcogitare, quæ possim mala cogitare: imò hoc ipso præcogitanda censeo, ne cogitentur; id est, ne opinio nos fallat mala putando. Iniquam rerum æstimationem non excuso: siue in ipsis malis, siue ante ipsa, noxia est. Maximè autem iuuat præmeditatio infortunij, ne tale putemus; id est, ne sit. Præterea, est suus aliquando usus præuisi damni, adhuc quando opinione mali fallimur, vt extenuetur, vt leuiter fauciet, vt fortasse effugiatur. At, si nulla melior spes sit, nec tollendi damni, nec extenuandi doloris; tunc neque Cyrenæicos probo, neque Epicureos damno: nihil enim inutilibus, & infrugiferis animis proficient visa mala, nisi maturare formidine dolorem. In vniuersum autem vlceræ fortunæ præsentia, aut præterita, quæ nondum obducta cute sunt, iuuat

cos

Cap. 44. eos non attendere, qui nondum experti sunt gloriam resistendi aperta fronte: at futura aliquando, sed non semper, maxime constantibus, qui prævisione sua extrema damna faciunt namque, ut fert anilis fabella, præuisus basiliscus perit, ita mala præuisa desinunt esse.

Igitur præmeditanda sunt humana homini, ut noscamus, & cum his pacem transigamus cordis, decretæque officij honesti firmemus, ne deturbent animum assultantes casus. Commensus ad omnem actionem sit contingentium contemplatio. Cape huius rei exemplum è penu Stoico: *ὅταν ἀφαισθαί πινος ἔργου μέλλης, ὑπομνησον σεαυτῷ ὁσοῖόν ἐστι τὸ ἔργον. Ἐάν λευκόμορος ἀπίης, περιβάλλε σεαυτὸ τὰ γνώριμα ἐν βαλανεῖον, τὰς ἀπορρέοντας, τὰς ἐκκροισάνας, τὰς λοιδορῦντας, τὰς κλειστούσας, ἢ ἕως ἀσφαλείτερον ἀφ᾽ ἑσῆς κίτης ἑμαυτὸν προαίρῃσιν κατὰ φύσιν τηρῆσαι. Καὶ ἀσφαλῆτος ἐφ' ἑκάστου ἔργου ἔτω δὲ, ἀν' ἡ πρὸς τὸ λευκόμορος ἐμποδῶν, ἀρχήροισι: διὸ καὶ τὸ ἵθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑμαυτὸν προαίρῃσιν κατὰ φύσιν τηρῆσαι· ἢ τηρῆσαι δὲ, ἐάν ἀθανάσιον ἀπὸ τῆς γνώριμα. Oportet itaque in singulis actionibus adornari ad duo, ad actionem, & ad passionem; ad firmitatem, scilicet, animi, ad patientiam. Sed & rerū conditionē prænoscere iuvat. Salutare quoque aliud cape præceptum: *Ἐφ' ἑκάστου ἔργου, ἢ χρείας ἀπορρέοντων, ἢ σερρομένων, μέμνησο δὴ πλεονεξίαν, ὁσοῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῆς σπουδαίου ἀρχήρου. Ἄν γὰρ χρεῖας ἔργου, ὅτι χρεῖας ἔργου**

ἔργου· κατὰ γὰρ τὴν ἰδίαν αὐτῆς, ὅτι παραχθῆσα. Ἄν παύσῃσιν αὐτῶν καθάριστος, ἢ γυναικῆ, ὅτι ἀνδρῶν πον καθάριστος ὑποβαθῆντι· ἢ ἰδίαν αὐτῶν παραχθῆσα. Anaxagoræ factum probavit dicta Epicteti, & Eupipidis auditoris, nuntiata filij morte: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem. Nec contraxit frontem, nec madefecit genas. Eadem mortalitatis contemplatio aduersus liberorum fata armauit Periclem, Bibulum, Quintum Maximum, L. Paulum. Dedit natura vitam filijs, arbitrio suo vitæ exigit, cum liber, debitum Meminere illi fortis suæ sine admonitione: non enim in doloris nostri culpa est natura; sed stulta spes mortalitatis, immemor mortalitatis. Nostra credulitas nos decipit inopinantes cæditur. Inficis esse mortalitatis nostræ, magna amentia est, oblitus ignauiā, infensos maxima impudentia. Xenophon vterius mentem iecit: non vitæ, non morti genuisse filium putauit: sed virtutis, & gloria. Nuntiata gnati morte, deposuit coronam, (inter sacrificandum erat:) renuntiata causa, quod strenue in pugna cecidisset, resumpsit: propositum tunc habuit.

8 Sed & sapiens propositum suum semper habet: namque omne aduersum præmeditatum & præsumptum videns, nihil videt contingens, non præter votum, appetitum, opinionem, nec consilium suum. Cuncta cum exceptione facit, cupitque; imò cum quadam reuerentia fortuna, cuius tamen maxime cõtempertur est,) nisi aliud velit, nihil cum fiducia eius vouet, sed cum conditione

S ditione

Cap. 45.

ditione & consensu. Ita inter humanos casus extra humanos errores est, imò & miserias. Eueniunt illi omnia, vt cogitauit, & cogitauit, vt eueniunt. Vult fieri cuncta, ita vt fiunt, & fiunt, vt vult. Cum incerto euentu & fraude sui voti, semper compos eius est: istud enim maximè sibi proponit, proposita sua posse falli; esse aliquid, quod illis repugnet: hac arte præuenit omnem pugnam fortis. Hinc fit, vt leuissimè saucitur destitutione sui voti: nata leuissimè vouit. Non spondet sibi fortunam, non sibi successum promissit, timidè desiderat, aut verecundè, & imbelli cupiditate. Quare irrita parum dolet. Ideò nunquam fallitur consilio suo, nunquam destituitur cupiditate: scit fortunæ licentiam: cum fortunæ venia capit.

PRÆCEPTVM II.

Expectare mala.

Cap. 46.

ATqui præter ea mala, quæ actionum, rerumque appendices sunt, aut in vicinia latent, (quædam enim, quia necessaria sunt, nunquam sunt timenda; alia, quia incerta sunt, semper expectanda, alioqui perpetuò miseri, aut aliquando nimium miseri erimus; necessaria semper sauciant nos, inexpectata grauissimè;) oportet lustrare vigilantè obtutu omnia decumana fortunæ tela. Non confisi, non magni, sed infani animi est, plura sibi bona polliceri, quam mala.

mala: horum numerus vincit. Obuia vbiq; sunt. Cur non occursum plurium & vagantium potius præsumes? Quin insperata expecta, quæque adhuc extra usum sunt fortunæ. Quid, si fallaris? Non, credo, ita sceris, nec graue postea duces expungere grauissima ex tuo tolerandorum albo. Quid perdis, si non veniat iactura, quam putas? Lucraberis potius lætitiâ frustrati timoris. Istud constantiæ pensum est, ad omnia stare: omnia sibi putat restare. Pernicem fortunam, si non ignauia, moræ arguet. Ita præuenit omnia terribilia expectatione sua, vt cuique dicat: Serò accedis: diu mansi in spe, nunquam in timore.

Subita illa vulnera Iob fera fuerunt: diu ipse *Cap. 47.* expectauerat. Credo solum prouidentia sua minorem patientiam. Vtrum plus miraberis? Obstinatamne illius constantiam, & inflexibilem frontem, quum spoliatus opibus, armëtis, seruis, prole, non molliter exuta, sed lacerata felicitate nudus mansit, vt sanie innataret? an, cum rebus omnibus affluens, adulante sibi per omnia fortuna, persuasum fuisse euentura mala, quæ euenire nemo sanus putaret, præuidisseque non visa illatenus vulnera acerbissima, & præter morem fortis? Nullus casus illi repentinus venit seculo regis gaudiis, diuitiis, opulento possessionibus, armëtis; venerabili filius; occupato procuremente regni, substantiæ, familiæ, prolisque. Vocabat ad cogitatus, fortasse quispiam dieceret, otiosos, quippe extra potentiam, aut morem fortunæ, & inuidiæ vota. Ait ipse: Timor, quem timebam,

mebam, euenit mihi; & quod verebar, accidit. Equidem & timuisse æque miror, atque tulisse. *Quantam maior gloria fuit, tot mala tolerata fuisse? An non improuisa? Non minus ad exemplum egregium tolerandæ felicitatis, quam aduersitatis positus est Iob vtriusque fortunæ doctor.* Equè prudenter & timidè bonam tulit, quam patienter & animosè malam. Nouit cauere in illa, audere in ista. Imò obinde non metuit istam, quia timuit illam. In ipsis vlnis felicitatis ferebatur blanditæ sibi, vt nutritrix cum infante solet. At ipse, cum nulla mutandæ fortis suspicio erat, expectabat omnia aduersa, ad illam se adornans. *Quid erit, sibi dicebat, si rerum tuarum dimidium auferet casus? quid, si armentorum partem? quid, si omnia? quid, si & bubulcos & opilonos pariter? quid, si ignis calitùs demissus omnes greges cum pastoribus absorberit? quid, si his accedat iactura camelorum, & custodientium seruorum? quid, si malorum cumulus, liberorum charorum morte surgat, & fato iniquissimo? quid, si hoc acerbum poculum inuidentiæ fortunæ, non per haustus aliquos, sed vno spiritu es compellendus exorbere? quid, si omnem istam feriem calamitatum, non in anno, non in mense, non in hebdomade, non in die; sed in hora vna, impetu concordi, irruat? si minori spatium tui per fugium sit, non nosocomium, cum Rex sis; sed sepulcrum, adhuc te superstitè? nec istud humanum, sed caninum, fœtidum sterquilinum?*

linium? Vbi omnis familia tua, tuis ipsis visceribus hospitata, sint vermes, vt qui mortua corpora absumunt, te cum spiritu exedant: vt non fortuna modò, sed natura iniqua tibi sit, & extramorem suum te spirantem corrumpat; tam acerba, vt solùm tibi mortem neget, vt omnia aded tibi defecerint, & ipsùm deficere? *Quid, si vltra naturæ matris iniurias, etiam experiaris humanitatis, fidei, amicorum, vxorisque amantissimæ? Num propterea turbabitur mens tua, deturabitur animus? At ille*

Vna rupe manentior,

Ferri decollè robore durior,

Spes cui aliè fixa petra fuit.

Vt Gerson canit, Non, inquebat: plaris enim animum meum habeo, quàm pecora; plaris tranquillitatem meam, quàm turbam famulorum; plaris rationem, quàm armenta; plaris virum esse, quàm diuitem, quàm Regem; plaris sanitatem animi, quàm corporis; plaris puritatem affectuum, quàm intolerantiam fœtidorum artuum. Colligat suas copias fortuna: nona torquendi inuenta adornet: experiatur summum, quod possit: pluant infortunia: omnia expecto. Hoc secum computabat, hoc decernebat pugil ille Dei. Nec situ sordebat in pace: victor ubique, & intra pectus suum fortunam tunc blandientem iugalabat: & velut strenui duces semper se exercent & belli quadam imagine gaudent, erudiunturque, aut venationibus, aut velitationibus; sic Iob se instruebat malis; sic se

exercebat, & in ipsa fortuna venabatur infortunia. Peritus itaque & fortis nouit vno, eodémque animo ferre duas fortunas, & inæqualibus rebus æquali spiritu adæquari. Sciet & quisquis dicere possit:

*Futuras mecum commentabar miseras,
Ami mortem acerbam, aut exilij moestiam fugam,*

*Aut si quævis aliquid in molem me ditabar mali,
Vt si qua inuicta diritas casu foret,*

Ne me imparatum cura laceret repens.

Cap. 48.

An in stadio pugil aliud potuit expectare, quam ictus, plagas, vulnera? Sed ante seriam pugnam velitatio. Nemo rudis inuadebat æmulum: in vacuum pocius aliquot ictus perdebatur, iactabat irritum lacertum, cædebat aërem. Ita ante decretoria arma tractemus lusoria mala. In stadio sumus: amula fortuna est: non nisi vulnera expectanda; sed præuisione crudiendi sumus. Vacua aliqua infortunia toletemus, præparato ad omnia animo. Assuetudo & feras mitigat; deformis aspectus consuetos non terret: mala cognita nec ferocient, nec formidabimus. Constantia sunt, terrentiæque opinione. Hanc merito Lamiam vocauit Socrates. Quemadmodum milites Persei Regis, cum eclipsim ignorarent, perterriti in epina caligine cæli, animos & victoriam amiserunt; Romani consilij seruauerunt Martios spiritus, caelestem vicissitudinem admoniti à perito Duce: ita sunt pleraque aduersa, quæ sola conscientia sui nec terrent, nec timeantur,

mentur, & innoxia sunt. Eadem improuiso defecturae lucis clarissimi Nicæ obsecravit gloriam, turpi suorum terrore, & fuga. Non minus iuuabit prælagos esse defecturae fortunæ, quam Solis.

PRÆCEPTVM III.

Timenda non constringere.

VERùm hæc, quam commendauimus maiorum præuisione, perspicacia sit, non hallucinationis. Aliud est videre, aliud videri. Verbera, minæque fortunæ præmeditanda sunt; qua innocente, inutiliter formidandum non est. Pharmacum, quod ægotantem recreat, sanum fortasse corrumpet. Quare hæc molestiarum contemplatio, ubi imminere potest discrimen, salutaris est: ubi pacata & facilia omnia, præter phantasiam; noxius hic respectus erit. Formidabimus, quod ipsi fingimus: cum ardua, quæ timeamus, non sunt, nec erunt; sed facimus: cum nihil ægrum est, nisi quod ægra imaginatio fabrefecit. Tunc minimè meditanda sunt isthæc phantasinata: reuocetur ab his mens: nullo medicamento est opus: inania sunt: cum accedant per se, euanent. Artemonem infelicem fecit stulta inanium periculum formido. Plus lacerauit illum superuacua cura, quam ipsa discrimina vexarent. Cassan-

Cap. 49.

drum examinavit timor statux. Imaginatio est, quæ torquet; nec aliud, nisi ipius damnum. Ista solùm eget pharmaco; & satis remedi; erit, si nõ sit, si ipsam cõpescamus potissimùm cum timenda apprehensio altas egit radices, quæ ratione nõ facile euelluntur. Sæpe obstinata quædam opinio reluctatur rationi, contra cuius fidem credit, formidatque aliquid arduum, siue acerbum, siue ignominiosum. Tunc fatius est relinqui: sæz pertinacia reficitur, quò plus refellitur. Vt contentiosos mitigenas, cõtradicens non sunt, sed relinquiendi, donec pacati ipsi se agnoscant, respiciantque. Tunc oportet non tam refutare illam, quam strangulare auocatione mentis ad alia, ne ipsa imaginatio loquatur, non ratione, sed impetu opprimenda. Amentem, & furiosum, qui monita non audit ligamus, ne cui noceat: ita cõcercenda est phantasia stulta, donec paulatim sine usu sui fleat se, & vires ponat, vt, quæ ratione non parit, pereat tempore. Hac arte panici metus medicandi sunt, qui obstant, ne cum dote & elegancia sua peragamus honesta. Premunt ille formidines ille spontaneæ pusillos animos; cor mente turbata deturbant: vt erigatur, suoque rectum statu sistat; flecti ad temeritatem iuuat. Intrepidus inconsiderantia facit: ita timidi, vt istuc vergant, ne attendant inania. Nec tamen rationem auxiliarem penitùs excludi, seiscenda quandoque est, sedato, scilicet, tumultu, & vt sic dixerim, ira illa inanis timoris pacata. Non monetur opportunè iracundiam

dum

dum furit: ita istæ formidines, cum deferuent, corrigi iudicio possunt.

P Æ D E V S I S VI.

Vsus memoria.

Restat nunc adiiicere vsum meditandorum *Cap. 50.* malorum, quæ præterita sunt. Istorum partim recordari, partim obliuisci oportet. Illa, quæ, licet antiqua sint, recentem, crudùmque sensum habent, nec senio diritas ipsorum se flexit, nec maceratus est tempore primus vigor, obliuione fallere necesse est, ne sempiternus sit dolor. Interdum prurigine quadam dolendi infortunia mente reperimus; & velut scabie incitati refricamus damna nostra, vt nos diu exedant. Potius tunc iuuat, si ratio non iuuat, substituere memoriæ iucunda pro acerbis, & eorum reminisci, quæ benè acta, & nobiscum, & a nobis, quorum euentus delectat, quorum commemoratio recreat. Seruus ille Afrubalis homicida in cruciatibus lætitiã, risùmque retinuit recordatione vindicati heri. Sed ista pro infirmioribus dixerim. Licet quoque spatiari mentem per latissimos campos spei, & libamenta felicitatis futuræ prægustare. Non est ista voluptatis ars, quam docuit Epicurus, damnanda: si no licet vsurpari animo. Præcipiebat hic ingeniosus voluptatis faber, vt continuam illam

S 3 faceret

faceret inter tot interpellantes irruptiones fortunæ, malorum obliuisci; placidorum verò, iucundorumque cogitatione iugi fouere lætitiã, iam præteritorum, iam futurorum. Ita est. Voluptas licita commemorata fidelior, & diuturnior est, quàm illicita præsens. Extra angustias eximenda sunt gaudia, nec solum breuitate suæ durationis fruendum. Non quãdiu sunt dumtaxat; quãdiu cogitantur, frui quoque potes.

Cap. 51.

Malorum verò, quæ vim suam mitigarunt, vtilis memoria est. Discimus ex præteritis damnis iam vtilibus, si nolimus perdere. Hinc prudentis character, meminisse præteritorum, agere præsentia, cauere futura. Quemadmodum de præsentibus Æschylus ait:

Quæ opus sunt, præsens aspice, ne præsens absis.
Α δ' εἰ, παρὸν ἀπορτίε, σὺν παρὸν δ' αἴετ.
 Ita, inquam, dispice præterita, ne fenex sis, tanquam non natus. Hinc prouide futuris, ne superstes moriaris. Mortalem te putes, non mortuum. Discendo pati, deliscimus miseriam. Putemus, præsentia aliquando fuisse, quæ modò non dolemus: putemus, quæ modò dolemus, præterita aliquando fore. Par vtriusque vis est. Tempus nouit exterminia reddere: sciat nunc ratio. Ne timeamus nunc pauca, qui plurimum iam obliu sumus. Cur non amittimus reuerentiam malorum, quorum iam amissimus memoriam? Non sunt terribiliora præsentia, quàm præterita fuerunt, & tamen imbellia experimur, vt nullo impellente exciderint. Dies illa placauit.

PÆDEV

PÆDEVSIS VII.

Inutilitas, & curiositas mentis prohibenda.

AD clausulam gubernandæ cognitionis *Cap. 52.*
 Aliud admonebo erratum. Non tantum intellectus peccat fallacia opinionum, & languore veritatum, sed & inutilitate. Cur per inania distrahimus mentem in Philosophiæ, virtuti, Cælo, Deorum naturam? Cur curiosi scire volumus, quæ ignaros nos detinebunt, aut faciunt? Res frugi sapientia est. Scire, quod non prodest, proximum est ignorantia: velle istud scire, iam est cum stultitiæ infamia. Iam nocet scire, quod non prodest: impedit, quod prodest. Incommodum est commodi obstaculum; & noxia, contemptus salutis. Satis falsa eius scientia est, qui solum vult fallere diem. Ne quæras in scientia oblectamentum animi, sed remedium: nam, nec, cum languet corpus, quæres prius voluptates, quàm valetudinem. Ad vitam, vt ad viam, parare oportet, non pretiosius viaticum; sed, quod magis necessarium, vt Criton monuit. Discamus non opinioni, sed vitæ. Ille sapit, qui nouit redimere tempus, & solidare fluentem rem opere. Scientia ad honesta est, & ipsa in honestorum censu: scilicet, est, vt virtuosè operemur, & ipsa virtuosum opus. At, si superuacanea sit, iam illam è sua familia pellit virtus, res maximi compendij, frugi, necessitatis.

Summum

Summum inter animi ornamenta est sapientia: sed facilis inuentu, si sapere volumus re, non specie. Nisi quaeremus superuacua, parabile est inuenire necessaria. Compendiosum est, quidquid vile; parum, quidquid necessarium. Non melior, nec beator est voluntas, quæ plura cupierit; nec mens sanior, quæ plurima noverit: non est in superuacuum laxanda, sed accommodanda operi. Etiam mentis intemperantia nocet. Verissime *Alex. hylus*:

Qui vilia
nonit, non qui
multa, s.
pius est.

Ὁ γρηγορὸς εἰδὼς, ἕξ δ' ἄρον εἰδὼς σοφός.
Discamus vivere, non loqui. Opera promptu sunt, non verba. Otij alimenta contemnata. Queramus fomenta virtutis, eoque quotidiana meditatione peruenire, sicut Democritus monebat, ut sua sponte occurrant salutaria; & ubique, & statim desiderata præstè sint, & sine vlla mora veniat illa turpis, honestique distinctio. Sciamus, nec malum esse vllum, nisi turpe; nec bonum, nisi honestum.

C.p. 53.

Nosse stellarum vires gaudes? inepties, postquam scieris, si ignores infirmitatem tuam. Hac incipe. Latamur scire noua: quid magis nouum, quam quod bonus sis? Hoc discè. Placita pugnantia delectat concordare: cur non & tua vota discordia, consilia repugnantia? Errores alienos lubet refutare, cur nostros probamus? Volumus alios docere, nos nos emendare: luuat scire facta ab aliis, & à nobis facienda ignorare. Nosse omnia volumus, nisi nos. Stultus putaberis, si conflagrante domo tua, accitus ad extinguendum incen

incendium, cæteris occurrentibus ad remedium flammæ, tu prius ex otio morareris, ut papilionis alas notares, quibus distinguerentur coloribus, aut pedes verniculi iuli numerares. O inapte, exurunt cor tuum cupiditates, cur alia attendis? Vicini tui tecta non patereris ardere, & pateris præcordia tua illi, in cuius domum ignis læuebat, nihil aliud prius, quam incœdium nuntiares; non prius narrares fabellas vulpecule, non quot catulos peperisset canis; cur tibi tantumdem nugarum nuntias, & taces illos ignes posthumos, qui manent te, & quod properas? Taces mortis edictum in tuum caput; taces insidias fortunæ; taces conditionem tuam; taces hominem esse: ista tibi nuntia; horum te certiores facias. Alia non vacat scire; & si vacet, discè prius necessaria. Discè non quaerere tibi moerores: discè, ne te illi inueniant. In multis formido inuentum nostrum, in nonnullis incertia, in omnibus auxilium est. Discè fortunam ferre sine odio alieno, & infortunium perferre sine ira tua. Discè bonum esse, & amari à bonis. Itaque hic vsus mentis sapientia est; sapientia vsus,

virtus; virtutis
vsus, opus.

* * *

PÆDEV

PÆDEVSIS VIII.

Cognitio diuinorum maxime perficit intellectum.

Cap. 54.

Principium,
et causa, et
amissio hu-
mana felici-
tatis est diui-
norum, hono-
ratissimo-
rumque cog-
nitio.

Denique, in compendium ceteras instruendae mentis præceptiunculas redactus, vno præcepto; aduoco illud Theageti: ἀρχῆς, ἢ αἰτίας, ἢ ναυῶν ἐστὶ τὰς ἀνθρωπίνων ἐυδαιμονίας ἀπὸ τῶν θεῶν, ἢ ἡμισυτῶν ἐπιγνοῦσι. Dei cognitio, & honorabilissimarum veritatum perspicacia ceteras mentis conceptiones erudiet, disperget nebulas. Regula cognitionum, amulsis veritatum est contemplatio primæ. Hæc ceteras gubernabit, vt prior machinæ rota ceteras voluit. Cardinalis illa cognitio versat alias. Dioeles, sapiens Philosophus, sapientior Christi auspicis, egregie inquit: Mens, quæ recessit à Dei contemplatione, sit, vel Damon, vel bestia. Nimirum animi partes distribuit, rationalem confortio diuinæ cognitionis honorauit, qua non fulciente statum hominis, rationem, erepuit cupiditas, insurgit ira, pessimarum opinionum assectæ: in bruta libido, in furias furor nos transfundit. Maxime autem notitia Dei salutem animi gubernat. Quenadmodum autem, vt videas, oculi curandi sunt, quibus vides: ita, vt rebus iusta præcia imponas, vt ex ratione iudices, vt sapias, vt bene viuas, animus curandus est, per quem viuus & iudicas. Oculus, qui lumen

nequit

nequit intueri, infirmus est, cætera non videbit; ita Deus cognitus recta iudicia rerum auspicatur. Citius tamen sanitatem corporis, quam animi quærimus. Multum inter vitamque interest. Valitudinem corporis ij æstimant, qui carent; sanitatem animi, qui habent.

Disiuciet falsas rerum opiniones quisquis se cogiter exemplari Deo factum, & Deum sine diuitiis felicem, sine voluptatibus beatum, sine fastu honorabilem, se solo contentum, sufficientem, letum. Anne putabit bona, quibus Deus caret, & letus est? quibus mali abundant, & miseri sunt? quibus fera, & non felices? Anne, qui videt summum bonum, propositam animi sui normam, illud audebit querere per mala, fratres, scelera, & si vis adicere, opes? Malè queritur per miseras beatitudo, cuius error tot mæbra habet, quot vota. Tantum bonum est, vt à malis etiam appetatur: imò, quod miraberis, ideo sunt mali, vt sint beati; tantò tamen discedunt à beatitudine, quantò accedere, aut volunt, aut putant. Causa est ignorare viam, aut pro ipsa habere. At neque in ipsa, neque in via potest errare, qui Deum, beatitudinem suam noscit, viam, virtutem; & hanc quoque quamdam esse felicitatem viaticam. Homo alio (vt Barlaamus Gyraensis philosophatur) mellis viuut: ergo terminus est nature humanæ finitæ, in quo bene viuut: hic beatitudo aliqua est. Bene viuere, est beatum esse: bene autem viuere, bonis suis definit: bona autem sua summo bo-

no.

Cap. 55.

no. Sequi Deum, parere, colere, amare, omnia ex officio agere, virtute regi hæc bona sua putabit, quæ ducunt ad summum, quibus se Deum similem & vicinum facit, quæ gubernat ratio. Cætera contemnet, nec bona per se æstimabit, nec adiuncta. Diuersa non augent beatitudinem: nam nec linea augetur punctis, nec superficialis lineis. Videt Deum consistens quid, æternum, idem semper: ad eius exemplum colligit bona sua, eligit itantia, perpetua; non illa, quæ petire possunt, quæ labi, quæ rapi: in istis felicitas non est: præstarent manentia; nihil felicitati præstat. Non est beatitudo, quæ insipientia est, aut anxietudo. Qui ignorat, bona esse caduca, beatus cum ignorantia non erit; qui scit, cum timore miser erit. Dices, non timendum, non dolendum, si amiserit: sed negligendum & vile est, non beatitudo, quod contemni debet.

Cap. 56.

Quid moror? Qui noscitur Deum, sapiet: qui sapit, ridebit mortalium nugas; ridebit ineptias, quas opinio intrusit. Non vides opinionem corripuisse omnia iudicia? Pro ornatu iam onera suat, & ostentationem felicitatis faciunt imitationem miseræ. Catenis se onerant ingenui; & quod aureæ sint, infamiam seruitutis non erubescant: cum magis captiuus sit, qui auro, quam qui ferro vincitur. Sua vota ipsi accusant auari, dum ipsi, velut fontes, vincuntur, aut amentes. Lepidè Nicolaius, videns quemdam varij generis catenas collo sibi circumdantem, Cæteri (inquit) stulti vnica catena se vinciri patiun

patiuntur; huius autem insania vna catena non est contenta. Aliquos non tantum ligat aurum, sed figit: per vulnera inseritur auribus, aut naribus perforatis. Quis tyrannus, vel Phalaris aliquis per malefactorum artus immerfit vincula? Auaritia non ligat solum, confertit intra humanum corpus tormentum suum penetrare cupit. Quid addam? Gloriam humanam faciunt, quæ contempnit pecus. Nobiliores putantur ob filum lana subtilius: nemo, qui se nobilem putaret, reiectum ab alio amictum indueret, ne dicam, ostentaret; & tamen abiectam ouium vestem, aut vermiculi vomitum iactamus ad gloriam. Potes sereno, puro, legitimo nitore siderum, Solisque perfrui gratis; & magno emis splendorem dubium gemmula. Nonos opinione quoque addictus diuitis est: plures hoc dumtaxat titulo, quod locupletis sint, coluntur, & tantum non diuinæ ceremonias admittunt: ab his etiam, qui viles & abiectos auaros putant, nec vllum nummulum ad se venturum ex tanta agestione: nisi velis illud esse meritum auari, prohibuisse aliis aurum, ne alij mali sint, ob quod ipse pessimus: in hoc solum beneficus, quod vterit, vnde lædi posses. Mortem pariter æstimatio fecerunt: mala putatur, quæ non est, nisi malam facias: terribilis, repentina, violentaque habetur. Gladios, fulmina timemus: certe ex se plus timendus esset pepo, quam tonitru: prolixam ille & molestam mortem facit istud leuè, & sine sensu; quanto magis sine molestia?

T

Maximi

Maximi quoque erroris est, æstimare vitam annis, non operibus: maximoque opinionis damno inopinantes accedimus ad mortem: & cum auidi viuendi sumus, nunquam volumus; ad id tempus referuantes viuere, antè quod morituri sumus; tunc proponentes incipere vitam, ubi finitur; remittentes ad illam ætatem virtutem, in qua etiam vitis inutilis erimus. Minima pars vitæ est, qua viuimus; & eligimus deteriori; & cum queratur, exiguum esse tempus, nihil libentius perdimus. Non tempus exiguum est; sed nos exigue æstimamus. Longa satis vita est occupanti. Postquam amisimus tempus bene viuendi, tunc volumus, cum satis esset viuere: sed ætatem bene moriendo dicatam referuamus, vt bene viuamus. Ante senectutem curandum est bene viuere, in ipsa bene mori.

Cap. 57.

Præditus tamen cognitione diuina non se his commouebit rebus, siue possideat, siue spoliatur; conscius nihil bonum in illis, nisi usum esse, & electionem animi. Non aliter ac pueri, dum testulis ludunt, de victoria solliciti sunt, non de lapillis, quos statim proiciunt: sic non de rebus, sed usu rerum, ne pueris insipientior sit, prouidus erit. Noscit omnia à Deo esse, & ad ipsum à se reducenda. Sciet, qui conspiciatur caelestia, & diuina, alias voluptates præter sensuum excellentiores, nec delectationes corporis præferet, ubi Deum beatum sine corpore noscit: nec in argumentum incunditatis superet, quidquid enim specie

specie lætitiæ, cum risu fecerint homines: nam & infani & phrenetici rident, cum valido ictu caput parieti illidunt. Non libidinem, non gulam æstimabit, nec ventrem colet. Ridebit vorantium amentiam æqualem Barbaris illis, qui seruum, quem postea occisuri erant, consecrabant Deum: sic heluones adorant, quæ destruant: feruili animæ, vilissimo ventri summittunt Reginam mentem. Quid nec mortem timebit, nec amabit vitam, quam solum noscit timendam: nam à mala vita solum mors est mala. Hoc animo erit, vt pro eo, vt res postulaerit, patienter, si non libenter, pereat; & sine metu, licet cum dolore: neque pertinaciter volet, aut viueret, aut mori; sed pro re nata non gladios, non enses formidabit. Epictetus Attiani ad exemplum huius Philosophiæ obiectis suis auditoribus Christianos, atque ad æmulationem sapientiæ ipsorum insaniam: sic vocauit sapientiam Dei homo ethnicus, quam verissime prædixit diuinus Paulus videri gentibus stultitiam. Admirabilis tamen illa stulticia Epicteto fuit visa, quam propterea proposuit sapienti imitandam. Certè nunc quoque, qui pariter contraverit vulgi sententiis, & errantis multitudinis iudiciis, insanus videbitur; sed non nisi insanus.

Ceterum, vt iuuat cognitio Dei veram æstimationem; ita iusta æstimatio rerum, id est, contemptus, iuuat cognitionem Dei. Contemplari diuina animus nequit, nisi contempto corpore:

at, qui contemnit corpus, nec mortem timebit, nec voluptates amabit, minus ipsarum instrumenta, diuitias. Scit impedimentum veritatis corpus esse; illo se pro viribus detuet, quod scit malorum causam. Bella, rapinae, propter diuitias sunt; diuitia: propter corpus: quare, contempto corpore, diuitias contemnet; contemptis diuitiis, innocens erit; cum innocentia pacatus, liber sui, cum libertate contemplator diuinorum; cum contemplatione diuinorum contentus Deo. Diuinus Paulinus ait:

Nilil de mundi sumere censu

Mens opulenta Deo voluit.

LIBER

LIBER QVARTVS,
DE ARTE
VOLVNTATIS.

PROÆRESIS I.

Circa affectuum usum.

VNE ad singularia venimus, *Cap. I.*
singulos instituti voluntatis
impetus, in rempublicam dige-
rendos, ne turbam confundamus,
vt correcto affectuum vulgo, sua
restituatur monarchia, suus principatus gaudij,
dominatio pacis, imò & suus honos voluntati,
suis decor naturæ. Iniquus Zeno visus fuit, at-
que, si Hieronymo credimus, Pythagoras, quòd,
vt infamaret affectus, malos dixerit. Commen-
dauère, siue Pyrho, siue Stilpo, vacuitatem
suam. Condemnauère, qui de Lyceo sunt, excels-
sum. Cum errore omnes, nisi idem velint, fere vt
Augustinus tentauit. Etenim supellex naturæ
mala non est, nec superuacua. Arma, & membra
animi cur succidemus? Mutilis animus sine af-
fectu,

T 3 lectu,